

Oud Woudenberg is een uitgave van Stichting Oud Woudenberg voor donateurs. De stichting is opgericht op 15 december 1955 en heeft als doelen:

1. *Het verzamelen en tentoonstellen van voorwerpen van oudheidkundige aard,*
2. *Het verhogen van de kennis van de geschiedenis,*
3. *Het naspeuren van de zeden en gewoonten in heden en verleden, betrekking hebbend op of gevonden in de gemeente Woudenberg en omgeving.*

Bestuur: J. de Kruijff, voorzitter
O.G.A. Honders, secretaris
H. Schouten, penningmeester
J. van Egdom, W. de Greef, P.D. de Kruijff, M. de Man,
A. Robbertsen-Moesbergen, C.Ph. Roodnat, leden

Telefoon: (033) 286 36 49 (secretaris)
(033) 286 33 99 (oudheidkamer, tijdens openstelling)
E-mail: mail@oudwoudenberg.nl
Website: www.oudwoudenberg.nl
Postadres: Postbus 2, 3930 EA Woudenberg

Oudheidkamer met tentoonstellingen, bibliotheek en fotocollectie:

Adres: Schoolstraat 2A, Woudenberg
Geopend: -maandag tussen 14.00 - 15.30 uur
-tweede vrijdag van de maand tussen 19.00-20.30 uur
-groepen op afspraak

Donatie: vanaf € 12,50 per jaar, waarvoor u een acceptgiro ontvangt
Giften: zijn welkom op rekening 3724.34.401
Legaten: bij testament zullen met erkentelijkheid worden geaccepteerd
De stichting is erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Voor particulieren zijn donatie en giften fiscaal aftrekbaar. Legaten zijn voor de stichting vrij van successierecht.

Redactie: P.D. de Kruijff
H.G. Moesbergen
W. de Greef, eindredactie en vormgeving
Oplage: 850
Verschijsning: 4x per jaar of 3x per jaar + 1x De Klapperman (=themanummer)
Druk: Woudenbergse Drukkerij BV, Woudenberg
ISSN: 1571-456X

Inhoud

1. Woord vooraf	2
2. Oude Woudenbergse Families (11): Moesbergen	3
3. Woudenbergs dialect (4)	18
4. Archeologische vondst: saterkopje van aardewerk	21
5. Schijnvliegveld <i>SF 21 bei Woudenberg</i>	23
6. Recensie van het nieuwe boek <i>Dorpen op Drift</i>	24
7. Tentoonstelling <i>Typisch Hollands</i> in museum Nairac	21
8. Voortgang Oudheidkamer naar Cultuurhuis	23
9. De donateur in beeld	24
10. Eindejaarswens	23

1. Woord vooraf

In het vierde en laatste nummer van *Oud Woudenberg* van dit jaar, hebben wij weer een keur aan onderwerpen voor u te lezen.

Het geslacht Moesbergen is aan de beurt in de vervolgreeks over oude Woudenbergse families.

Stamvader is Frans Fransz (nog zonder achternaam) die kort na 1700 in Woudenberg komt wonen met zijn vrouw Jacobje Geurtsen.

Jacobje brengt de thans nog gebruikte voornaam Geurt in de familie.

Hun zoon Erris Fransz draagt als eerste de achternaam Moesbergen.

Een zoon van Erris is Geurt Moesbergen (1760-1834).

Geurt is een grote boer. Hij is eigenaar van boerderij Groot Landaas aan de Laagerfseweg. Hij trouwt drie keer en uit deze huwelijken zijn zestien kinderen bekend. Hierdoor verbreidt de familie Moesbergen zich sterk.

Hierna kunt u weer genieten van het oude spraakgebruik in deel vier van de serie over het Woudenbergse dialect.

Een merkwaardige archeologische vondst komt hierna aan de orde.

Tenminste even verrassend is het schijnvliegveld dat in de Tweede Wereldoorlog bestond te Leusden. Het lag in de bossen van Den Treek tegen de grens met Woudenberg. Verder zijn daar in de buurt een aantal barakken ontdekt.

Ook over de laatste wereldoorlog en ook over Leusden gaat het nieuwe boek *Dorpen op Drift*. Streekgenoten vertellen hoe zij deze periode hebben ervaren midden in de Grebbelinie.

Wij maken u attent op de tentoonstelling *Typisch Hollands* in museum Nairac te Barneveld begin volgend jaar.

De verhuizing van de Oudheidkamer naar het Cultuurhuis werpt zijn schaduw vooruit. Voorzitter Johan de Kruijff praat u bij.

Daarna heeft secretaris Ody Honders een stuk geschreven waarbij hij u als donateur in het zonnetje zet en tenslotte is er plaats voor een welgemeende eindejaarswens.

Wim de Greef, eindredacteur

2. Oude Woudenbergse Families (11): Moesbergen

In een adresboek uit 1923 staan *alle* 613 Woudenbergse gezinnen.
De volgende achternamen komen het meest voor:

De Bree (9x), Van Dijk (10x), Van Egdom (14x), Van Ginkel (13x),
(Van) Kolfschoten (15x), Koudijs (11x), Van de Lagemaat (10x),
ter Ma(a)ten (8x), Meerbeek (8x), Meerveld (7x), Moesbergen (8x),
Schimmel (10x), Veld(t)huizen (12x), Wagensveld (7x),
Van de Wetering (8x), Van der Wiel (9x), (Van) Wol(f)swinkel (12x).

Deze keer graag uw aandacht voor naamdragers *Moesbergen*.

1923: Het Adresboek¹

In het adresboek uit 1923 staan de volgende acht gezinnen *Moesbergen*.
(NB Het huisnr. is een plaatselijk doorlopend nummer.)

naam	beroep	huisnr.	straat/buurt
<i>Moesbergen, D.</i>	landbouwer	453	Moorst
<i>Moesbergen, E.</i>	vrachtrijder	318g	Scherpenzeelscheweg
<i>Moesbergen, H.</i>	landbouwer	241	Klein Ringelpoel
<i>Moesbergen, H.</i>	arbeider	305	Scherpenzeelscheweg
<i>Moesbergen, M.</i>	arbeider	249a	Maarsbergschenweg
<i>Moesbergen, M.</i>	electriciën	139	Achterstraat
<i>Moesbergen, W.</i>	timmerman	96a	Geeresteinschelaan
<i>Moesbergen, Wed. E.</i>	--	96	Geeresteinschelaan

¹ *Adresboek der Gemeenten Bunschoten, Hoogland, Nijkerk, Leusden, Woudenberg, Scherpenzeel, Renswoude, Hoevelaken en Stoutenburg*, bewerkt naar de officieele gegevens welwillend verstrekt door de betreffende secretarieën, drukkerij S.W. Melchior, Amersfoort, 1923.

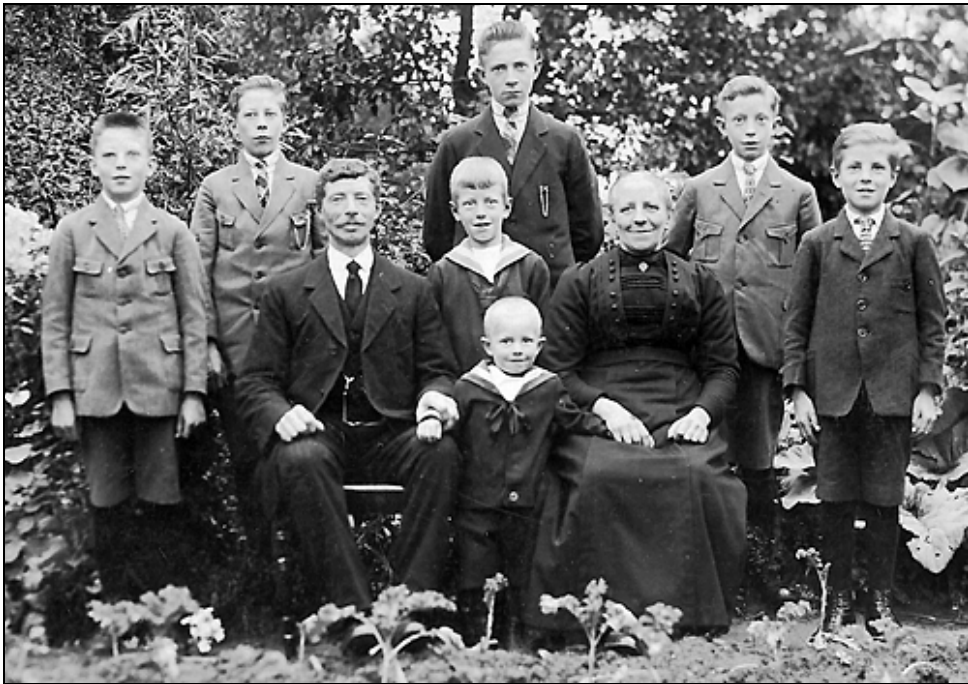
Harmen Moesbergen (1874-1942) en zijn vrouw Jannigje van de Lagemaat (1877-1960) naast hun boerderij op de hoek Slappedel-Maarnse meent. Dit huis had nummer 241 in 1923 en werd toen aangeduid als Klein Ringelpoel. (foto particuliere collectie)

Harmen was een zoon van Geurt Moesbergen (1843-1928), boer in de Ringelpoel en Gijsje de Kruif. Genoemde boerderijen Ringelpoel niet te verwarren met de gelijknamige boerderijen op Rumelaar.

Geurt was een zoon van Harmen Moesbergen, boer op de Teut aan de Griftdijk in Maarsbergen en Gijsje van Kolfschoten.

En de laatste Harmen was een zoon van Geurt Moesbergen, boer op Groot Landdaas en zijn tweede vrouw Teuntje van Voorthuizen.

Zie verder de stamboom hierna.

Het gezin van Melis Moesbergen (1875-1965) en Leentje van Kolfshoten (1880-1940) circa 1928. V.l.n.r. hun kinderen Herman, Wim, Gijs, ervoor: Teus en daarvoor de jongste: Jan, dan Marinus en Mees. (foto OW 33579)

*Zij woonden in 1923 in huis nummer 249a aan de Maarsbergseweg.
Vader Melis was botermaker bij de melkfabriek.*

*De kinderen zijn allemaal bekende gezichten in Woudenberg geweest.
Gijs werkte zich op tot adjunct-directeur bij Roelofsen & Van der Wiel, Wim was zelfstandig melkventer, Marinus medewerker en later directeur van de Raiffeisenbank (later Rabobank), Herman was timmerman bij Bart Wolfswinkel, Mees werkte bij de gemeente Woudenberg en was daar dertien jaar bode-conciërge. Teus was metselaar bij Job Wolfswinkel en tenslotte Jan die gewerkt heeft op rentmeesterskantoor 't Schoutenhuis.*

Vader Melis kwam groot in het gezin van Gijsbert Moesbergen en Marretje van Donkelaar. Diens vader was Willem Moesbergen, een kleinzoon van Geurt Moesbergen (zie bij de vorige foto) en zijn derde vrouw Grietje van Bitterschoten.

Zie verder de stamboom hierna.

Dubbel woonhuis aan de noordzijde van de Dorpsstraat met links de familie Druijff (verhuisbedrijf) en rechts de woning van elektricien Melis Moesbergen circa 1940, thans snackbar. (foto OW 32730)

Melis Moesbergen (1880-1956) woonde in 1923 nog in huis nummer 139 in de Achterstraat (thans Schoolstraat). Hij was getrouwd met Grietje van Egdome (1883-1963).

Zij kregen acht kinderen: zeven meisjes en één jongen.

Melis was een zoon van Gerrit Moesbergen en Hermina van Ginkel.

Gerrit was een broer van Gijsbert Moesbergen, genoemd bij de vorige foto.

Zie verder de stamboom hierna.

De Stationsweg ongeveer ter hoogte van de aansluiting met de huidige Europalaan (rechts) gezien richting het oosten circa 1960.

*De woning links was nummer 305 in 1923, vanaf 1949 Stationsweg 101.
(ansichtkaart in collectie OW 30907)*

Oud-voorzitter van Oud Woudenberg Henk Moesbergen is daar geboren en zijn vader Hendrik (1892-1978) had daar een brandstoffenzaak.

Hendrik was getrouwd met Gerritje Veenvliet (1895-1987).

Zijn vader heette Evert Moesbergen en deze was een zoon van Willem Moesbergen genoemd onder de foto op bladzijde 5.

Zie verder de stamboom hierna.

1824: Volkstelling²

naam	aantal gezinnen
<i>Moesbergen</i>	1

1805: Lidmaten kerk³

Van de Gereformeerde (vanaf 1816: Hervormde) Gemeente Woudenberg.

naam	opmerkingen
<i>Beerendt Moesbergen</i> kerkmeester	obiit (is gestorven) 1807

1783: Huisgezinnen⁴

naam	<i>Falentijn Moesbergen</i>
grootte v.h. gezin	3 personen
leeftijden	3 boven de 10 jaar
beroep	tabakken ⁵
land in gebruik	3,5 morgen ⁶

naam	<i>Cornelia Moesbergen</i>
grootte v.h. gezin	2 personen
leeftijden	2 boven de 10 jaar
beroep	(leeft) van haar goed

naam	<i>weduwe van Tijs Moesbergen</i>
grootte v.h. gezin	4 personen
leeftijden	4 boven de 10 jaar
beroep	tabakken
land in gebruik	4 morgen

Beerendt en Falentijn (Valentijn) Moesbergen zijn kinderen van Erris Fransz Moesbergen (zie de stamboom hierna). Cornelia en Tijs Moesbergen stammen uit een andere familie met dezelfde achternaam.

² J.J. Timmer, 'Het bevolkingsregister van 1824', in: De Klapperman, 1986.

³ W. de Greef, *Lidmaten geref. gem. Woudenberg 1683, 1690-1816* (Historische Toegangen van de Gelderse Vallei (HTGV), deel 20), 2001.

⁴ Het Utrechts Archief, recht.archieven Woudenberg, Huisgezinnen 1783, inv.nr. 2347.

⁵ tabaksverbouwer

⁶ 1 morgen is ruim 0,8 hectare

1748: Huisgezinnen

naam	<i>Thijs Moesbergen</i>
burgerlijke staat	en vrouw
grootte v.h. gezin	6 personen
leeftijden	1 kind onder en 3 kinderen boven 10 jaar
beroep	winkelier en toebacken
land in gebruik	4,5 morgen

naam	<i>Gerrit Moesbergen</i> en zuster
grootte v.h. gezin	3 personen
beroep	toebacken en bouwen
land in gebruik	17 morgen, waarvan 10 eigendom, (later: 11 morgen, waarvan 7 eigendom)
woont in	een meijd

Thijs Moesbergen is dezelfde als Tijs genoemd in de lijst van 1783.
Gerrit is familie van hem.
Beiden behoren tot een andere familie Moesbergen.

In enkele andere bewerkte bronnen met betrekking tot Woudenberg uit respectievelijk 1693, 1675 en 1653 komt de naam Moesbergen niet voor.⁷

⁷ W.H.M. Nieuwenhuis, *Haarstedengeld gerecht Woudenberg 1693* (HTGV 12), 1990;
W.H.M. Nieuwenhuis, *Huisgezinnen Woudenberg en Geerestein 1675* (HTGV 11), 1990;
A.F.M. Reichgelt, *Slaperdijkgeld Woudenberg, Leusden c.s. en Renswoude 1653* (HTGV 19), 2000.

Stamboom Moesbergen (ca.1684 - 1928)

De gezinnen Moesbergen die in 1923 in Woudenberg wonen stammen allemaal af van Geurt (1843-1928) of zijn neef Willem (1831-1901) die onderaan dit schema staan. Hieronder een stamboomfragment vanaf hun oudst bekende voorvader Frans Fransz.

FRANS FRANSZ (geb.ca. 1684 - ovl. na 1723)

trouwt (tr.) 1707 met Jacobje Geurtsen (van de Voort, onder Lunteren)

ERRIS FRANSZ MOESBERGEN (1709-1771)

tr. 1743 met Maria Weber (uit Werkhoven)

diaken (1750), ouderling (1764)

GEURT MOESBERGEN (1760-1834)

tr. 1e 1789 Jannetje van Beek (ovl. 1789)

tr. 2e 1790 Teuntje van Voorthuizen (ovl. 1801)

tr. 3e 1802 Grietje van Bitterschoten (ovl. 1826)

landbouwer op Langelaar (Barneveld 1789-1800),

op Groot Landaas (vanaf 1800), schepen (1810)

VALENTIJN MOESBERGEN

(1751-1784)

tabaksboer

Uit deze drie huwelijk tenminste 16 kinderen waaronder:

DIRK (2^e)
(1795-1831)

landbouwer

tr.

1822

Maria van Egdome

(1802-1855)

4 kinderen
waaronder:

GERRIT
(1825-1915)

GEURT
(1827->1861)

WIJNAND
(1829-1906)

HARMEN (2^e)
(1801-1889)

landbouwer op de Teut

(Maarsbergen)

tr. 1833

— Gijsje van Kolfshoten —

(1805-1883)

8 kinderen
waaronder:

JAN
(1836-1884)

GEURT
(1843-1928)

WILHELMUS (3^e)
(1803-1831)

landbouwer

aan de Wetering

tr. 1831

1 kind:

WILLEM
(1831-1901)

Soort naam, schrijfwijze, afkomst en betekenis

Evenals de meeste andere achternamen uit deze serie artikelen is ook Moesbergen een herkomstnaam.

Naamvarianten die ik gevonden heb, zijn: *van Moesbergen* en *Moesbergh*. Echter alleen in de tweede generatie. Hierna is de schrijfwijze steeds hetzelfde, namelijk *Moesbergen*.

In Woudenberg was in de 18e eeuw nog een andere familie Moesbergen. Hiertoe behoorden Thijs (of gespeld Tijs), Gerrit en Cornelia die in de hiervoor aangehaalde lijsten uit 1748 en 1783 worden vermeld.

De naam Moesbergen is ontleend aan het landgoed met kasteel genaamd *Moersbergen* te Doorn.⁸

In 1859 was het landgoed ongeveer 600 ha groot. Het is mogelijk dat stamvader Frans Franzen afkomstig is van een van de boerderijen op landgoed Moersbergen of dat hij daar land pachtte.

In ieder geval was er voor zijn zoon Erris voldoende aanleiding om de naam Moesbergen als zijn geslachtsnaam te gaan gebruiken. De tussenletter 'r' heeft hij hierbij niet gebruikt omdat je deze bij het uitspreken nauwelijks hoort.

De oorspronkelijke schrijfwijze van kasteel Moersbergen is *Maersbergen*. De letter 'a' is al vroeg (begin 15 eeuw) bewust ingeruild voor de letter 'o'. Waarschijnlijk ter onderscheiding van het nabij gelegen landgoed en kasteel Maarsbergen. In 1492 wordt gesproken van 'den goede tot Moerberch'.⁹

Betekenis

De betekenis van een herkomstnaam kan te maken hebben met onder andere de oorspronkelijke bodemgesteldheid, de ligging en vorm van het gebied en de wijze van ontginning. Ook kan een vroegere eigenaar zijn naam aan het goed hebben gegeven en zijn latere bewoners deze ook als hun eigen geslachtsnaam gaan gebruiken.

⁸ Een verdere uitgebreide beschrijving van kasteel Moersbergen is te vinden in het artikel van Taco Hermans, 'Moersbergen' in: *Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht*, Utrecht 1995, pp.313-317.

⁹ Hermans, p.313

De eerste lettergreep 'moer'

De meest voorkomende betekenissen van 'moer' zijn: *bezinksel, slijk, slik; veenaarde, veengrond; moeras*. Maar ook: *muur*.¹⁰

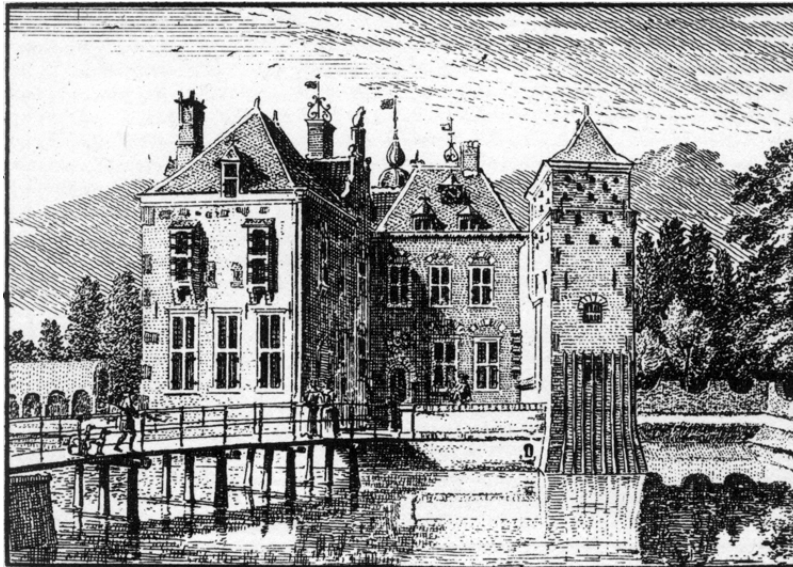
De tweede lettergreep 'bergen'

'Bergen' zal hier als meervoud van het zelfstandig naamwoord 'berg' kunnen worden aangemerkt (en niet als werkwoord 'bergen' = opbergen).

Met de 'bergen' zullen de nabij gelegen heuvels van de Utrechtse Heuvelrug bedoeld zijn.

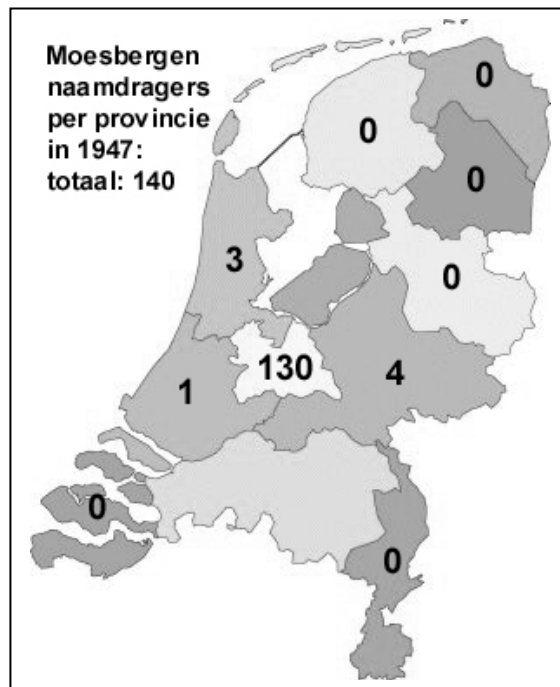
Als oudste leenman van het goed Moersbergen is bekend ene Steven van Sleen (1435). Hierna kwam het in de familie Van Waell. Eén tak van deze familie noemde zich Van Waell van Moersbergen.

Gezien het voorgaande zal de betekenis van de naam Moersbergen ongetwijfeld zijn: **veengrond (moer) nabij heuvels (bergen)**.

*De ridderhofstad (kasteel) Moersbergen (ca. 1750).
(Gravure van Hendrik Spilman naar een tekening van Jan de Beyer, in:
Utrecht in prent, Zaltbommel 1965, herdruk naar de oorspronkelijke uitgave van
Isaak Tirion, Amsterdam 1745-'74, afb.nr.238)*

¹⁰ J. Verdam, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, Den Haag 1911, p.365.

1947: Spreiding over Nederland

Op het kaartje hierboven ziet u het aantal naamdragers Moesbergen per provincie in Nederland in 1947.¹¹

Er leefden in ons land toen **140** personen met deze familienaam.

Meer dan 90% hiervan woonden in de provincie Utrecht. Moesbergen is dus een echte streeknaam uit onze contreien.

2000: Telefoongids KPN¹²

In 2000 komt de naam Moesbergen in het telefoonboek onder Woudenberg 28 keer voor. In het adresboek uit 1923 was dit 8 keer.

Wim de Greef Azn.

¹¹ *Nederlands Repertorium van Familienamen (NRF)*. Het NRF is gebaseerd op de Volkstelling van 1947. Kaartondergrond: Meertens Instituut, Amsterdam.

¹² *Telefoongids KPN-Telecom*, nr.10 (regio) Soest, Amersfoort, 1999/2000, witte gedeelte, p.559 e.v., 's-Gravenhage, z.j.

3. Woudenbergs dialect (4) ¹³

Hieronder staat het vervolg van een woordenlijst van Woudenbergs dialect.¹⁴ De lijst is opgesteld in of kort voor 1948.

In het toenmalige dialect van Woudeberg werden nog talrijke Westfrieze woorden gevonden.

In Woudeberg waren niet slechts sporen van Friese invloed aanwezig, doch de Westfrieze buurschapsverhoudingen bestonden hier ook. Woudeberg is een gewone Westfrieze buurschap, wat ook blijkt uit het feit, dat een groot deel van de grond eigendom is van de burenen (bewoners ter plaatse), evenals in het overige Friese land veelal het geval is.¹⁵

Onder een 'buur' werd verstaan een inwoner, meestal hij die als inwoner in rechten en verplichtingen deelt. 'Burenen' zijn dan de gezamenlijke inwoners. Een 'buurschap' is een gemeente, dorp of buurt.¹⁶

dialect	betekenis en toelichting
knien	konijn
knipbrood	een brood, met over de geheele lengte aan de bovenzijde een sleuf
koegel	corset
krap	nauw
krek	precies, juist

¹³ M.J. Westerhout, 'De Westfriesche Buurschap Woudeberg'. Gepubliceerd in: *De Westfries*, orgaan van de West-Frieze-Styk, XIe jaargang, 1948. De woordenlijst is hierin opgenomen als bijlage II op pagina 22 t.m. 28 en is samengesteld door Trudi Kolb.

¹⁴ De vorige delen zijn verschenen in: *Oud Woudeberg* 2009-4, 2010-1 en 2010-2.

¹⁵ Westerhout in: *De Westfries*, Xe jrg., afl. VIII, IX en X, 1947, p. 8 en XIe jrg., afl. I en II, 1948, p.19.

¹⁶ J. Verdam, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, Den Haag 1911, p.123.

dialect	betekenis en toelichting
kriel	kleine aardappelen
kriem	last; bijv. Het schoonmaken is een kriem.
krimpen	in den zin van krimpemde wind
kruk	kruik
kuul	kuil
leeg, leig	laag
leers	laars
liem, liemen	lijm, lijmen
lief	lijf
liest	lijst
mak	kalm, moe; bijv. Hij is erg mak vandaag
margen	morgen
mesten	bemesten (het land bemesten)
meugelijk	mogelijk
mien	mijn
miet	mijt (houtmijt)

dialect	betekenis en toelichting
muizen	eten, ook eten door elkaar prakken (een lekker muisje: een lekkere hap eten)
murgpijp	mergpijp
muus	muis
nap	soort schaal
net	juist, precies.
of	af
ok	ook
onder	bij, in dienst van; bijv. Hij is drie jaar onder de boer 'ewest.
op	open; bijv. De deur is op.
opper	hoop; bijv. een opper hooi
oprijg	opnaaisel, breede zoom, die met losse steken wordt vastgeregen, om het kledingstuk later te kunnen uitleggen.
opsnikkelen	opsnoepen, smakelijk opeten

(wordt vervolgd)

4. Archeologische vondst: saterkopje van aardewerk

Ondergetekende, Piet Cleton werkt nu ongeveer twee jaar als vrijwilliger bij Oud Woudenberg. Ik houd mij, samen met Gerrit van de Berkt, bezig met de registratie en beheer van de binnengekomen objecten.

Gulle gevers en vriendelijke donateurs hebben er de afgelopen jaren voor gezorgd dat Oud Woudenberg inmiddels beschikt over een mooie, zeer gevarieerde verzameling Woudenbergse voorwerpen. Natuurlijk zijn we blij met alles wat aangeboden wordt, maar soms wordt er een object gebracht waar ons hart sneller van gaat kloppen, zoals bij het volgende.

Bodemkundige de heer D.A. Eilander kwam laatst naar de Oudheidkamer met een scherf van aardewerk in roodbakkende klei. Daarop was afgebeeld een geboetseerde sculptuur, voorstellende een mansgezicht, vermoedelijk met snor. Hij had deze scherf in 1994 gevonden tijdens de aanleg van de rondweg, zomaar in de berm. Dit was ter hoogte van de plaats waar huize Lichtenberg heeft gestaan aan de Maarsbergseweg. Bij nadere bestudering van het voorwerp blijken er op het hoofd twee hoorntjes aanwezig te zijn. Dat betekent dat we hier te maken met een afbeelding van de duivel of beter gezegd een sater.

Saterkopje van aardewerk gevonden in 1994 bij de aanleg van de randweg, ter hoogte van de huidige rotonde kruising Maarsbergseweg aan de zuidwest zijde. Links vooraanzicht, rechts zij aanzicht schuin van voren. (foto's Piet Cleton)

Een satyr of sater is een figuur uit de Griekse mythologie. Het is een vrolijk en ondeugend boswezen, behorend tot het gevolg van de god Dionysos (Bacchus). Bokkenstaart, oren en hoorns behoren tot zijn fysieke kenmerken. Satyrs zijn doorgaans sterk. Een veel voorkomend attribuut is de fluit. De sater staat bekend om zijn lust voor wijn, en het verleiden van nimfen. Zijn gestalte werd overgenomen om de duivel af te beelden.¹⁷

Dat het voorwerp oud is was wel duidelijk maar we hebben wel een tijdje gefilosofeerd wat de functie geweest is en waar het vandaan gekomen kan zijn. We kwamen er niet uit.

Gelukkig had de heer Eilander onlangs een bijeenkomst waar ook enige archeologen aanwezig waren. Uiteraard heeft hij 'zijn' kopje daar laten zien. De wijze heren kwamen tot de conclusie dat het gaat om een versiering (of handvat) van een floraal tuinornament uit de 17e eeuw. Zeg maar een grote bloempot waar bijvoorbeeld een buxusboompje in gestaan heeft.

Gezien de vondstlocatie en de afbeelding (ook nu kun je immers nog tuinornamenten met mythologische afbeeldingen kopen) kan het kopje dus heel goed afkomstig zijn uit de tuin van Huize Lichtenberg.

Er is een kaart uit 1717 van Justus van Broekhuizen bekend (zie volgende bladzijde) waarop huize Lichtenberg afgebeeld staat te midden van uitgestrekte tuinen, vermoedelijk aangelegd op initiatief van de toenmalige bewoner Andries Abbema.¹⁸

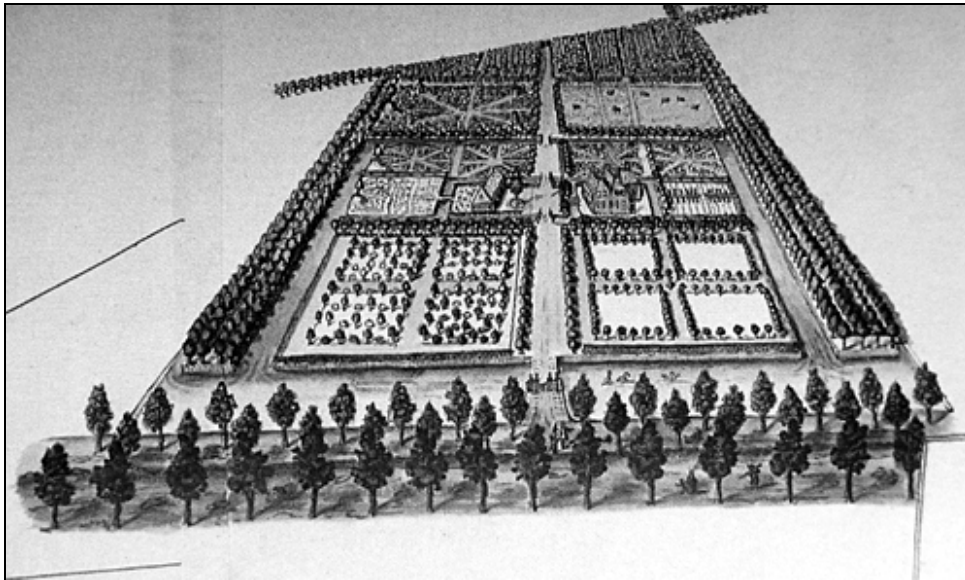
Van huize Lichtenberg is maar weinig bewaard gebleven maar dankzij de oplettendheid van de heer Eilander hebben we weer iets van de Woudenbergse historie teruggevonden.

De heer Eilander heeft het saterkopje aan Oud Woudenberg geschonken en wie het in het echt wil zien, wordt van harte uitgenodigd het te komen bekijken in de oudheidkamer, tijdens de openingsuren.

Piet Cleton, vrijwilliger objectenregistratie en -beheer

¹⁷ Wikipedia, de vrije encyclopedie

¹⁸ Willem Nieuwenhuis, 'Lichtenberg' in: *Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht*, Utrecht 1995, pp.278-280.

Huize Lichtenberg temidden van uitgebreide tuinen gezien vanuit het oosten in 1717.

Op de voorgrond van links (zuid) naar rechts (noord) tussen een bomenrij loopt de huidige Maarsbergseweg.

De schuin lopende achterste begrenzing is de waterloop de Grift. Direct aan de overkant daarvan loopt, parallel daaraan, de huidige weg met de naam Slappedel.

De oprit vooraan in het midden naar het complex lag ter hoogte van de huidige toegang naar de volkstuinten.

(Foto uit: Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht, Utrecht 1995, na p.224.

Het is een detail uit de bekende kaart van de ambachtsheerlijkheid Woudenberg door Justus van Broekhuizen.)

5. Schijnvliegveld *SF 21 bei Woudenberg*

In 1940 heeft de Duitse bezetter in de bossen een schijnvliegveld aangelegd. Die bestond uit landingsbanen, een bunker en houten hangaars. Dit schijnvliegveld werd in de oorlog met fakkels verlicht om de Engelsen te misleiden hun bommen op dit vliegveld te gooien in plaats van op de startbaan van het nabij gelegen vliegveld Soesterberg. Dit schijnvliegveld had de naam *SF 21 bei Woudenberg*. In het hele land waren dergelijke vliegvelden aangelegd. In totaal tenminste achttien, volgens Duitse archieven.

Al eerder waren tijdens de mobilisatie in 1939, daar niet ver vandaan, ten oosten van de Doornse Grindweg, door het Nederlandse leger vier barakken gebouwd. Deze lagen schuin tegenover het huidige pannenkoekenrestaurant Bergzicht op de plek waar nu picknickplaatsen zijn. De Duitsers hebben in 1940 deze barakken in gebruik genomen. Daarbij hebben ze 20 mm FLAK-geschut geplaatst.

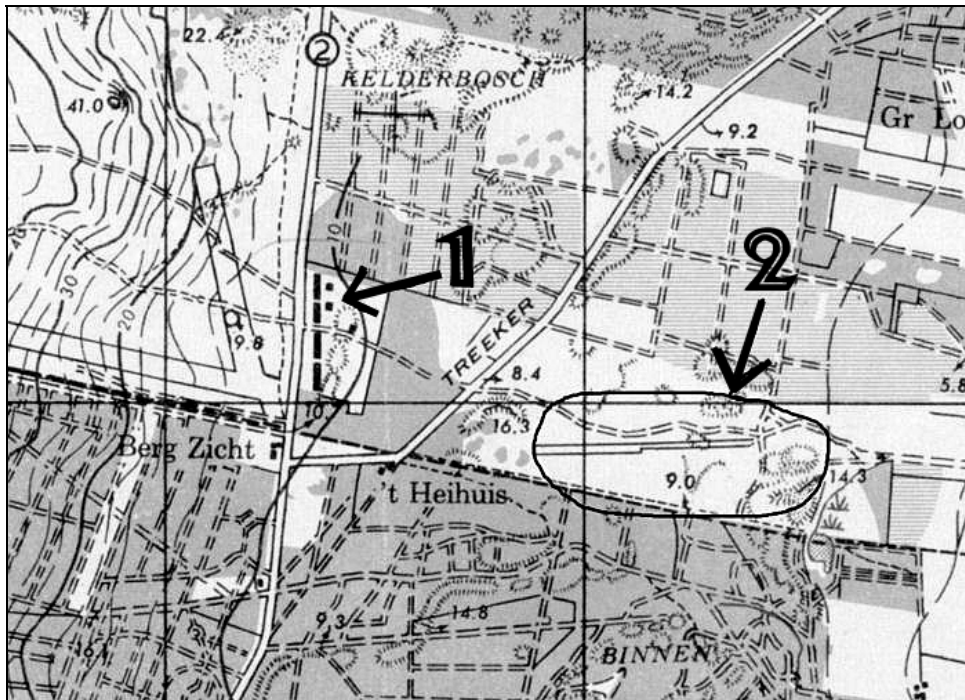
Het schijnvliegveld en de barakken lagen in de gemeente Leusden vlakbij de gemeentegrens met Woudenberg in de bossen van Den Treek.

Vandaag de dag is van het schijnvliegveld nog de ingegraven bunker terug te vinden. De landingsbaan is nu een 600 meter lange strook met naaldbomen (lariks). Van de barakken bestaan nog vier fundamenten. Verder zijn daar nog te zien: stukken oud asphalt, een FLAK-sokkel, een munitiebunkertje en heel vaag de contouren van dichtgegooide loopgraven.

Oproep

Als u meer kunt vertellen over het gebruik van het schijnvliegveld of de barakken door Duitsers of Nederlanders neemt u dan contact op met onze voorzitter Johan de Kruijff, tel. 0620018463, die met een onderzoek bezig is.

In een volgende uitgave hoopt hij u dan meer te kunnen vertellen over dit relatief onbekende stuk historie.

Bij het cijfer 1 liggen de restanten van vier barakken gebouwd in de mobilisatie.

Bij het cijfer 2 ligt een schijnvliegveld met landingsbaan aangelegd in de Tweede Wereldoorlog.

Linksonder het midden ligt uitspanning Bergzicht, tegenwoordig pannenkoekenrestaurant.

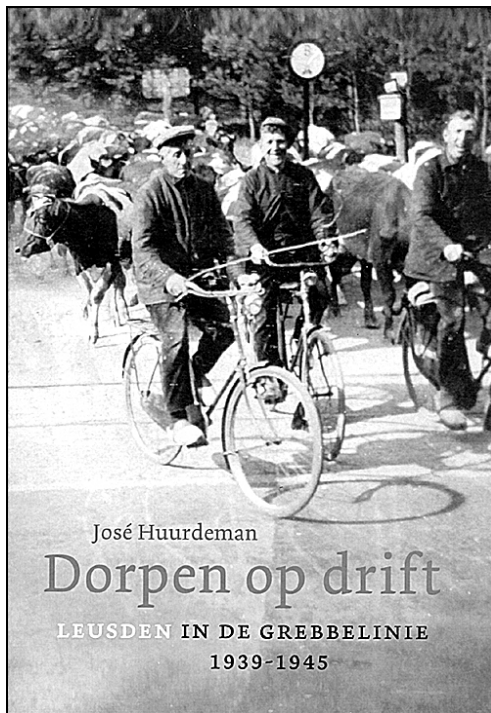
Direct daarboven loopt een rechte streepjeslijn. Deze begint aan de linkerkant in het midden van het kaartje en loopt naar rechts, half onder het midden.

Dit is de gemeentegrens.

Ten noorden van deze lijn is het Leusden; ten zuiden Woudenberg.

(stafkaart uit 1945, detail).

6. Recensie van het nieuwe boek: *Dorpen op Drift*

José Huurdeman heeft een indrukwekkend boek geschreven met verzamelingen van gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog in de dorpen Leusden, Hamersveld, Achterveld en Stoutenburg.

Deze dorpen maakten, net als ons dorp Woudenberg, onderdeel uit van het verdedigingswerk de Grebbelinie.

Zij laat twintig bewoners van deze Grebbeliniezone aan het woord. Zij vertellen in het kort hun belevenissen tijdens de inundatie in 1939, de evacuatie op 10 tot 14 mei 1940, de terugkeer na de capitulatie van 15 mei 1940, de bezettingstijd en tenslotte de bevrijding rond 5 mei 1945.

Ook veel raakvlakken met buurgemeenten worden belicht.

José is in staat geweest, deze verhalen op een makkelijk leesbare manier op te tekenen, zonder daarbij de intentie daarvan te verliezen.

Hoewel ik in de afgelopen jaren veel over deze periode heb gelezen en heb meegekregen, worden in dit boek bijzondere details voor mij onthuld.

Mooi is ook dat in de verhalen soms dezelfde gebeurtenissen terugkomen. Zo blijkt maar weer dat iedereen het op zijn eigen manier beleeft.

In bijlagen geeft de schrijfster een beknopt en inzichtelijk overzicht van de evacuaties van alle dorpen en steden in het Grebbeliniegebied.

Kortom een boek dat je meeneemt naar een verschrikkelijke tijd die wij niet mogen vergeten. Een boek dat ik u van harte kan aanbevelen.

Johan de Kruijff, voorzitter

Uitgave Regioboek/BDU Boeken

ISBN 978-90-8788-150-4

(De omslagfoto is afkomstig uit de collectie van St. Oud Woudenberg.)

7. Tentoonstelling *Typisch Hollands* in museum Nairac

In het Veluws Museum Nairac te Barneveld is vanaf 21 januari 2012 de tentoonstelling *Typisch Hollands* te zien.

Molens, tulpen, klompen, haring, Delfts blauw, 'bakje koffie' en spuitjes. Zestien kunstenaars geven hun persoonlijke - vaak speelse en ironische - kijk op het clichébeeld van Nederland in diverse technieken en materialen: schilderijen, fotografie, keramiek, mixed media, textiel en videokunst. Een prachtig wijds landschap, een houtsnede van Vincent van Ojen, hangt naast een gigantisch spuitje (zeg maar spruit) van 1,5 x 1,5 meter van Mario ter Braak. Een 'gespierde' schoonheid, diepgroen en satijnachtig glanzend.

Veluws Museum Nairac is gevestigd in een mooi historisch pand aan de Langstraat 134, 3771 BA Barneveld.

De openingstijden zijn: dinsdag t/m vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur en zaterdag van 13.00 tot 17.00 uur. Website www.nairac.nl.

*Veluws Museum Nairac met het standbeeld van Jan van Schaffelaar op het plein bij de grote kerk.
(foto www.nairac.nl)*

8. Voortgang Oudheidkamer naar Cultuurhuis

Ondertekening huurcontract en ingangsmoment

Op 8 november jl. is een passend huurcontract tussen de gemeente Woudenberg, vertegenwoordigd door wethouder J.C. Schreuder, en het bestuur van Stichting Oud Woudenberg ondertekend.

Op deze dag hebben ook de andere partners hun handtekening gezet.

Wij krijgen de sleutel rond 1 februari 2012. Naar verwachting hebben we twee maanden nodig om in te richten en dan te verhuizen in april.

We hebben deze tijd hard nodig omdat we met veel vrijwilligers werken, die hun - soms spaarzame - tijd ter beschikking willen stellen.

Zoals het er nu naar uitziet, wordt het Cultuurhuis al begin maart 2012 officieel geopend. De Oudheidkamer op de tweede verdieping is dan nog niet klaar, maar u kunt op die openingsdatum wel alvast een kijkje nemen hoever we zijn.

In mei 2012 hoopt Oud Woudenberg officieel te openen.

Oprichting beheerstichting Cultuurhuis

In oktober is een startbijeenkomst gehouden voor beoogde bestuurders van de beheerstichting.

Deze bestuurders zijn afkomstig uit de geledingen van de vijf deelnemende partners. Namens onze stichting is Herman Schouten in dat bestuur vertegenwoordigd.

Opzet inrichting Oudheidkamer

In het cultuurhuis blijven we de naam Oudheidkamer hanteren.

Het blijft vooral een ontmoetingsplek voor verhalen en belevingen uit de Woudenbergse cultuurhistorie.

In oktober hebben alle bestuursleden onder leiding van inrichtingsdeskundige Klaartje Molthof succesvol hun inbreng gegeven wat zij in de Oudheidkamer voor nu en later terug willen zien.

De uitkomsten zijn meegegeven aan het inrichtingsteam: Ody Honders, Piet de Kruif, Nelleke en Annie Robbertsen. Binnenkort zullen zij donateurs en vrijwilligers benaderen om hun hulp bij de uitvoering te vragen. Ook zullen wij als bestuur ons buigen over de vrijwilligersinzet van gastvrouwen en gastheren in het Cultuurhuis; daarover hoort u later meer.

Samenwerken met de deelnemende partners in het cultuurhuis

Onder leiding van de cultuurcoördinator Hanneke Weijers hebben vertegenwoordigers van de deelnemende partners gesprekken gevoerd over samenwerkingsmogelijkheden. Vele frisse ideeën zijn op tafel gekomen.

Huidige ontwikkelingen Oudheidkamer

Met verve worden de afgesproken activiteiten doorgezet

In de afgelopen maanden zijn meerdere verhalen gehouden.

Mees de Man vertelde in het kader de maand van de historie op ludieke wijze over het thema *Ik en wij*.

Jaap van Asselt maakte een rondwandeling op landgoed De Boom.

Eric Schaling vertelde over stempels en wapens van Woudenbergse families.

Ds. Pieter Koekkoek verhaalt met ondersteuning van de medewerkers van onderzoekskamer o.l.v. Wim de Greef, op een wetenschappelijk niveau over de ontwikkeling van de kerk in Woudenberg.

Voortgang groep vijf van de Woudenbergse scholen: dit is een feest om mee te maken als een groep vijf ons bezoekt, maar ook het vervolg daarop. Aansluitend mogen de kinderen die in de Oudheidkamer geweest zijn hun familie op de daaropvolgende vrijdagavond meenemen om te laten zien wat ze beleefd hebben. De laatste keren hebben we daardoor meer dan veertig enthousiaste bezoekers op die vrijdag in de Oudheidkamer mogen ontmoeten.

Wim de Greef heeft zich ingespannen om het verhaal van de familie Moesbergen bij u te krijgen.

Vastleggen van verhalen: ondergetekende is begonnen met het op beeld en geluid vastleggen van verhalen, verteld door Woudenbergers.

Op dit moment zijn er prachtige verhalen opgenomen bij de families Den Daas (Ekris), mijn moeder Rijkje de Kruif en Wim van der Wiel.

Verder zijn al onze oude kwetsbare films door een professioneel bedrijf omgezet in een digitale vorm.

Deze zal ondergetekende voor u voorzien van geluid of tekst. Vooral een film uit 1952 van een uur is een prachtig document. Hierbij laat ik Wim van der Wiel vertellen wat hij daarvan weet.

Graag zal ik u in 2012 uitnodigen om hun verhalen te laten zien en te horen over Woudenberg toen en nu.

Johan de Kruijff, voorzitter

9. De donateur in beeld

Hoewel elke stichting vaak evenveel vrouwelijke als mannelijke begunstigers kent, zegt Van Dale dat het woord *donateur* mannelijk is. Wat is de definitie van een donateur? Vaak staat hij op de achtergrond. Hij is goed voor het financiële fundament van een stichting. Hij draagt wel een naam, maar heeft ook een nummer. Vaak, soms te vaak, ontvangt hij post waarbij hem ook regelmatig gevraagd wordt een geldelijke bijdrage te leveren. Hij lijkt een lijdend voorwerp te zijn en slachtoffer van een ooit gedane toezegging. Maar is hij dat ook?

Stichting Oud Woudenberg is van mening dat dit beeld, wat haar donateurs betreft, een verkeerde weergave van de werkelijkheid is. Waarom heeft Stichting Oud Woudenberg anders zoveel donateurs, namelijk bijna 800? Omdat Oud Woudenberg haar donateurs zo enorm belangrijk vindt. Omdat deze donateurs de gelegenheid krijgen om min of meer op de voorgrond te staan, want zij en/of hun voorouders zijn de historie van Woudenberg. Hulde aan de donateurs is het devies. Waarom? Zij zijn het die helpen om de cultuur en historie van een dorp als Woudenberg te bewaren. Daarom! Hetzelfde als Oud Woudenberg wil.

Niet voor niets is een groot aantal vrijwilligers uit het donateursbestand, naast het bestuur, met grote frequentie paraat om werkzaamheden, die nu eenmaal binnen de stichting moeten gebeuren, uit te voeren. En met plezier. Numeriek groot in aantal voelen zij zich niet bepaald een nummer. Integendeel, zij voelen zich een culturele schakel in de ketting die een dynamisch dorp aandrijft. Als waardering daarvoor worden zij ondermeer jaarlijks uitgenodigd voor een gezellig samenzijn op oudejaarsdag. Ook worden donateurs regelmatig uitgenodigd en geprikkeld om bijdragen vanuit hun eigen Woudenbergse verleden te leveren. Hetzij met verhalen, oude foto's, voorwerpen of iets anders. Er moet een wisselwerking zijn, communicatie over en weer.

Wat mag die donateur voor zijn jaarlijkse donatie, die met € 12,50 overigens de laagste uit de gehele omgeving is, nog meer verwachten. Ten eerste vier maal per jaar post, waarbij maar één keer gevraagd wordt de noodzakelijke financiële bijdrage te leveren (of twee keer wanneer niet op tijd wordt betaald). Die post bestaat uit vier uitgaven van het blad *Oud*

Woudenberg met foto's, verhalen en informatie uit het verleden, bestuursmededelingen en actualiteiten. Eén van deze uitgaven kan om het jaar worden vervangen door *De Klapperman*, een blad waarin één onderwerp met aan Woudenberg gelieerde historische waarde wordt uitgediept. Tweemaal per jaar kunnen de donateurs een historische avond bijwonen waarbij een interessant onderwerp met begeleidend fotomateriaal wordt gepresenteerd.

Tussendoor vinden op regelmatige tijdstippen kleinere presentaties in de Oudheidkamer plaats.

Tenslotte verzorgt Oud Woudenberg, om de band tussen donateurs te verstevigen, een jaarlijks uitstapje naar een historische stad. Niet voor niets is de bus binnen drie dagen volgeboekt.

Lang leve de donateur!

Ody Honders, secretaris

De vlag uit voor de donateur.

Goede Feestdagen en een Voorspoedig 2012

Dit wenst het bestuur van Stichting Oud Woudenberg u toe.

Mede dankzij veel enthousiaste vrijwilligers, die we zeer dankbaar zijn, was ook 2011 een jaar waarin weer diverse gevarieerde activiteiten konden plaatsvinden.

Hartelijk dank ook voor vele foto's en voorwerpen, etc. die wij ontvingen ter aanvulling van de collectie.

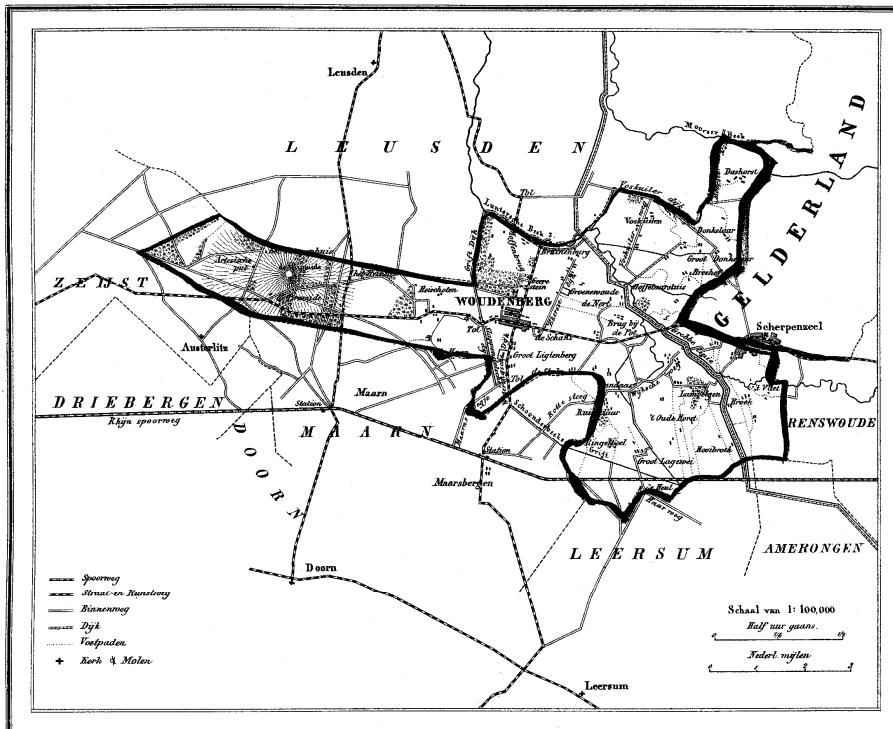
In het voorjaar van 2012 zal de Oudheidkamer verhuizen naar het Cultuurhuis aan de Dorpsstraat.

Tot die tijd blijft ons adres: Schoolstraat 2a.

Graag hopen wij u daar te ontmoeten.

Ook groepen zijn, na afspraak, hartelijk welkom!

¹⁹ De foto is van het Henschotermeer, waar door de aanhoudende vorst op 6 januari 2010 bij prachtige weer een schaatstoertocht kon worden gehouden. (foto Theo Heine)

Help mee om het verleden van ons dorp te bewaren!

- foto's en films (ook op cd/dvd)	- boeken e.d.
- brieven en oude papieren	- programmaboekjes
- reünie- en jubileumboekjes	- kerkbodes en jaargidsen
- geboorte-, huwelijks- en overlijdenskaarten	- adres- en telefoongidsen
- archeologische vondsten	- folders, brochures
- (gebruiks)voorwerpen	- kranten vóór 1975
	- plattegronden en luchtfoto's

U kunt deze en andere stukken aanbieden in de Oudheidkamer, Schoolstraat 2a, op maandagmiddag tussen 14.00 en 15.30u.

Of belt u ons op dat tijdstip: 033 - 286 33 99 om stukken bij u thuis af te halen.

Van foto's kunnen we een afdruk (scan) maken indien u de originelen liever zelf houdt.